

Sygn. akt *I ACa 1010/19*

Sygn. akt *I ACz 1437/19*

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 października 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu I Wydział Cywilny i Własności Intelektualnej

w składzie:

Przewodnicząca - Sędzia: Małgorzata Gulczyńska

Sędziowie: Elżbieta Fijałkowska

Małgorzata Kaźmierczak

Protokolant: sekr. sądowy Ewelina Frąckowiak

po rozpoznaniu w dniu 22 października 2020 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **Parafii Rzymskokatolickiej pw. J. A. w D.**

przeciwko **Krajowemu Ośrodkowi (...) w W.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 30 stycznia 2019 r. sygn. akt XII C 2074/11

i zażalenia powódki na pkt III c zawarty w wyżej wymienionym wyroku

I zmienia zaskarżony wyrok:

1. w punkcie I o tyle, że eliminuje z jego treści słowa: „oraz Krajowy Ośrodek (...) w P.” i „przy czym spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia pozostałych”;
2. w punkcie III b i III d w ten sposób, że nie obciąża Krajowego Ośrodka (...) w P. kosztami postępowania zasądzonymi w tych punktach;

II odrzuca apelację co do punktów III a, c i e oraz w punkcie III b i d w zakresie, w jakim rozstrzygnięcie dotyczy pozwanego Skarbu Państwa;

IV oddala zażalenie;

V zasądza od powódki na rzecz pozwanego 900 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym i nie obciąża powódki kosztami zastępstwa procesowego poniesionymi przez pozwanego w postępowaniu apelacyjnym.

IACa 1010/19

UZASADNIENIE

Powódka Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. J. A. w D. wniosła o przyznanie od Agencji Nieruchomości Rolnych – Oddział Terenowy w P. (obecnie: Krajowy Ośrodek (...) – Oddział Terenowy w P., dalej: (...)) nieruchomości zamiennych w miejsce przejętych przez Skarb Państwa nieruchomości o łącznej powierzchni 86,1879 ha oraz o zobowiązanie do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych. Takie samo żądanie ewentualne skierowano wobec Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych. Nadto jako roszczenie ewentualne wskazano przywrócenie powódce prawa własności nieruchomości lub zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Starosty L. na rzecz powódki kwoty 1.600.000 zł z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za utracone nieruchomości. Dodatkowo powódka wniosła o zasądzenie kosztów procesu.

Wyrokiem częściowym z 2 października 2013 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo „w zakresie żądania dotyczącego nieruchomości o powierzchni przekraczającej 21,74 ha (o których mowa w pkt 4 ugody zawartej w dniu 8 stycznia 1997 roku przed Komisją Majątkową w W. - sygn. akt W.KM-III-939/91)”. Apelację powódki od tego częściowego orzeczenia Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił wyrokiem z dnia 5 marca 2014 r. W wyniku skargi kasacyjnej powódki Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego, przekazując mu sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego. Następnie Sąd Apelacyjny w Poznaniu w dniu 26 stycznia 2016 r. w sprawie o sygn. akt I ACa 1499/15 uchylił w/w wyrok częściowy przekazując niniejszą sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Poznaniu z zaleceniem dokonania wykładni postanowień umowy zawartej przez powódkę z b. Komisją Majątkową

Obecnie zaskarżonym wyrokiem z 30 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu, zasądził od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P., Starostę L. oraz Krajowy Ośrodek (...) w P. na rzecz powódki kwotę 1.196.316 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie płatnymi od dnia uprawomocnienia się wyroku, przy czym spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia pozostałych (pkt 1), a w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt 2). Nadto Sąd orzekł o kosztach postępowania, obciążając nimi w 3/10 częściach powoda i w 7/10 częściach pozwanych (pkt 3).

W uzasadnieniu wyroku Sąd powołał następujące fakty i rozważania prawne istotne dla rozpoznania wniesionej apelacji.

Powódka jest następcą prawnym Katolickiej Gminy K. w D., która posiadała prawo własności nieruchomości ujawnione w księdze wieczystej numer (...) (aktualnie: (...)) oraz w księdze wieczystej numer (...), o łącznej powierzchni 111,796 ha.

Na mocy ustawy z 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego Skarb Państwa przejął łączny obszar 99,99 ha. Powódka w latach 90. XX wieku odzyskała część przejętych nieruchomości, tj. 6,05 ha na mocy decyzji Wojewody L. z 23 października 1996 r. oraz 53,28 ha na mocy ugody z 8 stycznia 1997 r. zawartej z Komisją Majątkową. W tym trybie roszczenia powódki nie zostały zaspokojone w odniesieniu do działek pozostających w dyspozycji osób fizycznych i Gminy W. oraz Skarbu Państwa.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo zasługiwało na uwzględnienie. Podstawę materialną rozstrzygnięcia stanowił art. 63 ust 1 pkt 1 w zw. z art. 61 ust 1 pkt 2 i 6 oraz art. 7 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP.

Sąd I instancji zważył, że powódka dochowała określonych w ustawie terminów na zgłoszenie roszczeń do Komisji Majątkowej, zgodnie z art. 62 ust 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP. Pozwani kwestionowali jedynie zapisy zawartej przez powódkę a Komisję Majątkową ugodę, twierdząc, że przez jej podpisanie wygasło roszczenie powódki. Sąd Okręgowy tego nie podzielił wskazując na punkt 4 ugody, gdzie wskazano, że jej zawarcie wyczerpuje roszczenia wnioskodawcy zgłoszone w postępowaniu regulacyjnym, z wyjątkiem roszczenia o przyznanie nieruchomości zamiennych rolnych o powierzchni 21,74 ha. Po zawarciu ugody wciąż trwały poszukiwania nieruchomości zamiennych.

W związku z tym, że tylko Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, wypowiedział się co do braku możliwości zaproponowania powódce nieruchomości zamiennych, a pozostali pozwani nie wykonali tego zobowiązania, Sąd Okręgowy przyjął, że zobowiązanie przyznania powódce nieruchomości zamiennych odpada, a możliwe jest jedynie zasądzenie świadczenia pieniężnego.

Mając to na uwadze zasądzono na rzecz powódki od pozwanych odszkodowanie według wartości wynikających z opinii biegłych, z odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku.

Sąd Okręgowy wskazał, że legitymacja bierna Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P. wynika z art. 34 pkt 8 ustawy z 28 sierpnia 1991 r. o lasach państwowych, Skarbu Państwa – Starosty L. z art. 132 ust. 5 w zw. z art. 11 ust. 1 i w zw. z art. 11a ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, Skarbu Państwa – Wojewody (...) z art. 3 ust. 3 pkt 6 ustawy z 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie na podstawie art. 7b ust. 1 pkt 1 ustawy z 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa, a (...) zgodnie z art. 24 ust. 1a ustawy z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa.

W skład kosztów postępowania weszła kwota 80.000 zł (opłata sądowa) oraz wydatki na sporządzenie opinii biegłych (30.963 zł), a także koszty zastępstwa procesowego stron w toku całego procesu. Ich ponoszeniem strony zostały obciążone adekwatnie do wyniku procesu, zgodnie z art. 108 § 1 w zw. z art. 98 § 1 i 2 oraz art. 100 k.p.c.

Apelację na powyższe rozstrzygnięcie wniósł Krajowy Ośrodek (...) Oddział Terenowy w P., który zaskarżył go w zakresie punktu 1 i punktu 3, zarzucając mu:

a. naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

- art. 321 § 1 k.p.c. poprzez zasądzenie od (...) ponad żądanie pozwu, które wobec tego pozwanego dotyczyło przyznania odpowiednich nieruchomości zamiennych, a nie zasądzenia odszkodowania;
- art. 328 § 2 k.p.c. poprzez wewnętrzną sprzeczność treści uzasadnienia z sentencją wyroku polegającą na zasądzeniu także od (...) odszkodowania, podczas gdy z uzasadnienia Sądu Okręgowego wynika, że jego legitymacja bierna dotyczy możliwości żądania nieruchomości zamiennej;

b. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie:

- art. 63 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej poprzez zasądzenie od (...) odszkodowania, podczas gdy jej odpowiedzialność dotyczy jedynie zwrotu wywłaszczonej nieruchomości, o ile znajduje się ona w zasobie (...);
- art. 4 ustawy z 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 2 ustawy z 10 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej w zw. z art. 62 ust. 3 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej poprzez uznanie roszczenia powódki w całości, gdy tymczasem z uwagi na wygaśnięcie roszczeń niezgłoszonych we wniosku do Komisji Majątkowej, tj. w zakresie przekraczającym 75,46 ha oraz zawarcie

ugody co do przywrócenia nieruchomości o powierzchni 21,1401 ha oraz przyznania nieruchomości zamiennych o powierzchni 32,1475 ha, powódka może zgłaszać roszczenia jedynie co do pozostałych 21,74 ha;

- art. 2 ust 1 ustawy z 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego poprzez zasądzenie odszkodowania, podczas gdy przejęcie nieruchomości odbyło się zgodnie z prawem, a tym samym powództwo powinno zostać oddalone.

Mając powyższe na uwadze (...) wniósł o zmianę wyroku Sądu I instancji poprzez oddalenie powództwa w całości w stosunku do tego pozwanego oraz o zasądzenie od powódki na rzecz (...) zwrotu kosztów postępowania za I i II instancję, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Apelujący wniósł ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu I instancji w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

W odpowiedzi na apelację powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w taki sposób, że Sąd zasądzi od pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody (...) na rzecz powódki kwotę 1.196.316 zł z ustawowymi odsetkami oraz zmianę rozstrzygnięcia o kosztach. W pozostałym zakresie wniosła o oddalenie apelacji oraz o nieobciążanie jej kosztami postępowania apelacyjnego.

Nadto pozwana zaskarżyła zażaleniem wyrok Sądu Okręgowego w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu w pkt. IIIc wyroku, tj. w zakresie w jakim Sąd Okręgowy zasądził od powódki na rzecz (...) kwotę 9.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Pozwana w zażaleniu wniosła o zmianę zaskarżonej części wyroku poprzez nieobciążanie powódki kosztami procesu w stosunku do (...) oraz o zasądzenie od (...) na rzecz powódki kosztów postępowania zażaleniowego. Powódka zarzuciła zaskarżonemu rozstrzygnięciu o kosztach naruszenie art. 102 k.p.c.

W odpowiedzi na zażalenie (...) wniósł o jego oddalenie w całości oraz o zasądzenie od powódki na rzecz (...) kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Apelacyjny postanowił łącznie rozpoznać wniesioną apelację oraz zażalenie.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Co do apelacji (...).

Sąd Okręgowy jako podstawę prawną uwzględnienia powództwa wobec Krajowego Ośrodka (...) wskazał art. 24 ust. 1a ustawy z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 396 z późn. zm.). Zgodnie z tym przepisem (...) reprezentuje Skarb Państwa w sprawach wynikających z postępowania regulacyjnego określonego w ustawach o stosunku Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej. Powołana podstawa prawna oraz treść punktu I zaskarżonego wyroku może wskazywać, że Sąd Okręgowy potraktował Krajowy Ośrodek (...) w P. jako jednostkę organizacyjną Skarbu Państwa. Jednak przebieg postępowania, komparycja wyroku, a posiłkowo także rozstrzygnięcie zawarte w punkcie IIIc co do kosztów postępowania dowodzą, że Krajowy Ośrodek (...) w P. był traktowany jako odrębny podmiot prawny, a Skarb Państwa działał w procesie przez Wojewodę (...), Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P., Starostę L..

Z trzech wysuwanych ewentualnie przez powódkę żądań Sąd I instancji uwzględnił tylko żądanie pieniężne, które było skierowane wyłącznie przeciwko Skarbowi Państwa. Wyrok zasądzający roszczenie od tego pozwanego uprawomocnił się. Sąd Apelacyjny nie mógł zatem ingerować w jego treść przez wskazanie właściwej statio fisci.

Powódka występowała w sprawie z roszczeniami ewentualnymi, które kierowała wobec różnych podmiotów. Od Agencji Nieruchomości Rolnych, a obecnie Krajowego Ośrodka (...), domagała się nieruchomości zamiennych w miejsce nieruchomości przejętych przez Skarb Państwa o łącznej powierzchni 86,1879 ha. Powództwo to Sąd Okręgowy uznał za niezasadne. Żądanie pieniężne skierowane było wyłącznie przeciwko Skarbowi Państwa, a – jak

wyżej wskazano – (...) nie brał udziału w procesie jako reprezentant Skarbu Państwa. Zasądzenie roszczenia od (...) nastąpiło zatem z naruszeniem art. 321 § 1 k.p.c., co czyni apelację oczywiście uzasadnioną.

Zmiana wyroku, wbrew wnioskowi apelacji, nie mogła nastąpić przez oddalenie powództwa wobec (...). Nie można bowiem oddalić powództwa, które nie zostało wytoczone. Dlatego też, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny zmienił wyrok przez wyeliminowanie z punktu I treści wskazujących na zasądzenie roszczenia od (...). Zbędne stało się także określenie wskazujące na odpowiedzialność pozwanych in solidum. Stosownie do art. 33 i 34 k.c. Skarb Państwa stanowi jednolity podmiot, niezależnie od wielości wskazanych w orzeczeniu sądowym reprezentujących go państwowych jednostek organizacyjnych (art. 67 § 2 k.p.c.).

Nie miała racji powódka podnosząc na rozprawie apelacyjnej zarzut braku interesu prawnego po stronie (...) w zaskarżeniu orzeczenia, wobec spełnienia zasądzonych świadczeń przez Skarb Państwa. Nie można było bowiem wykluczyć dochodzenia przez Skarb Państwa roszczeń quasi regresowych od podmiotu z mocy orzeczenia Sądu współodpowiedzialnego.

Przesądzenie, że (...) nie odpowiada za roszczenia pieniężne, ponieważ takich wobec niego nie skierowano, sprawia, że zbędne jest rozpatrywanie pozostałych zarzutów apelacji, które podważają roszczenie odszkodowawcze co do zasady i co do wysokości.

Apelacja pozwanego podlegała natomiast odrzuceniu w części, w jakiej skarżono rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zawarte w punktach III a, c i e oraz w punkcie III b i d w zakresie, w jakim rozstrzygnięcie dotyczy pozwanego Skarbu Państwa. Skarżący nie ma bowiem interesu prawnego w podważaniu wyroku w części, w jakiej dotyczy współuczestnika sporu (zob. postanowienie SN z 2 lutego 2001 r., I PKN 706/00, LEX nr 548864).

Z tych samych względów nie było możliwe rozpatrywanie zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego w przypadku zasądzenia roszczenia od Skarbu Państwa.

Ponieważ uwzględnienie apelacji nastąpiło wobec stwierdzenia oczywistego naruszenia prawa, a powódka nie oponowała apelacji, Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 102 k.p.c., odstąpił od obciążenia powódki poniesionymi przez stronę pozwaną kosztami zastępstwa procesowego.

Stwierdzając oczywiste naruszenie prawa Sąd Apelacyjny nie orzekł o poniesionej przez pozwanego opłacie sądowej. Jej zwrot zostanie orzeczony zgodnie z art. 79 ust. 1e i art. 80a ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 755 z późn. zm.) przez Sąd pierwszej instancji, który opłatę pobrał.

Co do zażalenia powódki:

Zażalenie powódki co do kosztów postępowania zasądzonych od powódki na rzecz (...) uznano za niezasadne.

Mając świadomość co do rozbieżności orzecznictwa w analogicznych sprawach, Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie opowiedział się za poglądami wyrażonymi przez Sąd Najwyższy w wyroku z 9 grudnia 2015 r., II CSK 33/15 (LEX nr 1962509) i w znanych powódce (ze względu na osobę pełnomocnika) postanowieniach Sądu Apelacyjnego w Poznaniu wydanych w sprawach I ACz 1077/15 – postanowienie z 31 grudnia 2015 r. i I ACz 689/15 – postanowienie z 23 października 2015 r.

Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w powołanym wyroku, zgodnie z art. 63 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa Polskiego do Kościoła (...) regulacja może polegać na przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości lub ich części lub, gdyby przywrócenie własności natrafiało na trudne do przezwyciężenia przeszkody, na przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, lub w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 na przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości. Sposoby te są równorzędne, choć powinny być rozważane w ustawowej kolejności. Kryteria decydujące o dokonaniu regulacji w formie odszkodowania mogą być wykazywane w procesie przesłankowo, bez udziału podmiotów, które byłyby legitymowane biernie w sporze o wydanie nieruchomości lub przyznanie nieruchomości zamiennych. (...) (wcześniej

Agencja Nieruchomości Rolnych) nie próbowała wskazać nieruchomości zamiennych nie tylko w tym postępowaniu, ale także bezpośrednio przed procesem. Pozwanie tego podmiotu nie miało zatem uzasadnienia. Sąd Apelacyjny nie znalazł więc podstaw do odstąpienia od ogólnych reguł odpowiedzialności za koszty postępowania.

Na podstawie art. 99 k.p.c. w zw. z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zasądzone od powódki na rzecz pozwanego koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym, które ustalono na podstawie § 15 ust. 3, § 2 pkt 4 i § 10 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2015.1804).

SSA Elżbieta Fijałkowska SSA Małgorzata Gulczyńska SSA Małgorzata Kaźmierczak